

Colocviile juridice ale Băncii Naționale a României, Ediția a XXIV - a,
„Uniformizarea practicii judiciare în domeniul bancar”, organizat la
Facultatea de Drept, Univ. „Al. I. Cuza” Iași, 21.10.2019

**„Tendințe de unificare a practicii judiciare în materia
prescriptibilității cererilor privind contestarea unor clauze ce
fac obiectul convențiilor de credit”**

**Lect univ. dr. Luiza – Cristina
Gavrilescu**

Facultatea de Drept, Univ. „Al. I. Cuza”
Iași, email: luiza.gavrilescu@uaic.ro.

1. Importanța unificării practicii judiciare în materie

- Interesul asigurării unui tratament egal în cauze similare este dictat de necesitatea aplicării uniforme a legislației în materie, pentru a consolida încrederea cetățenilor în actul de justiție
- Legea nr. [193/2000](#) privind protecția consumatorilor transpune Directiva nr. [93/13/CEE](#) a Consiliului privind clauzele abuzive în contractele încheiate cu consumatorii – DCA , iar judecătorul național trebuie să țină cont de principiul interpretării conforme a legii cu Directiva, precum și de interpretarea dată Curtea de Justiție a Uniunii Europene
- CE a emis o Comunicare ce cuprinde un draft de ghid cu scopul de a prezenta, într-un mod structurat, interpretarea furnizată de Curte cu privire la noțiunile și dispozițiile esențiale din DCA - [„Orientări privind interpretarea și aplicarea Directivei 93/13/CEE a Consiliului din 5 aprilie 1993 privind clauzele abuzive în contractele încheiate cu consumatorii”](#)
- Statele membre au obligația de a modifica normele care nu respectă DCA
- în cazul în care dreptul intern, incluzând normele de procedură, nu poate fi interpretat în conformitate cu dreptul UE, instanțele naționale trebuie să înlăture aceste reglementări și să se bazeze direct pe dreptul Uniunii, fără să solicite sau să aștepte anularea unei astfel de dispoziții normative prin mijloace legislative sau prin alte mijloace constituționale
- normele de procedură ale statelor membre vizează aplicarea drepturilor recunoscute de legislația UE, aceste norme trebuie să respecte principiul echivalenței și principiul efectivității
 - ✓ cauzele conexate 317-320/08, *Alassini*,
 - ✓ cauzele conexate C-154/15, C-307/15 și C-308/15, *Gutierrez Naranjo*

2. Fundamentul cererii de desființare a clauzelor abuzive din contractele bancare

- Fundamentul cererii de desființare a unor clauze din contractele bancare derivă din natura interesului protejat de normele încălcate prin prevederile acelor clauze
- CJUE a precizat că "dată fiind natura și importanța interesului public pe care se întemeiază protecția pe care Directiva nr. [93/13/CEE](#) o asigură consumatorilor, art. 6 din aceasta trebuie să fie considerat ca o normă echivalentă cu normele naționale, care ocupă, în cadrul ordinii interne, rangul de ordine publică"
 - ✓ hotărârea pronunțată în cauza *C-76/10 Pohotovost' s. r. o. împotriva Iveta Korckovska*, pct. 50
- Caracterul neobligatoriu al clauzelor contractuale abuzive decurge direct din DCA și nu necesită nici o declarație prealabilă privind caracterul abuziv sau nulitatea unei clauze contractuale, din partea unei instanțe sau a altui organism autorizat
 - ✓ Hotărârea Curții în cauza *C-243/08, Pannon GSM*, punctul 28
- CJUE recunoaște judecătorului puterea de a declara *din oficiu* nule clauzele abuzive ale unui contract și a constatat că există un interes public ca aceste clauze prejudiciabile pentru consumator să nu-și producă efectele
 - ✓ Hotărârea Curții în cauza *C-241/98, Salvat Editores S A v Jose M. Sanchez Alcon Prades*
- ICCJ a statuat că "finalitatea constatării caracterului abuziv al unor clauze este echivalentă cu constatarea nulității absolute a acestora, în temeiul dispozițiilor art. 6 din Legea nr. 193/2000, care prevede că aceste clauzele nu vor produce efecte juridice"
 - ✓ ICCJ, s. a II-a civ., dec. 992/2014; ICCJ, s. a II-a civ., dec. nr. 106/2015
 - ✓ ICCJ, s. a II-a civ., dec. 686/2013.

3. Imprescriptibilitatea cererilor de desființare a clauzelor abuzive din contractele bancare

- Consecința constatării caracterului abuziv al unei clauze contractuale fiind nulitatea absolută, cererea de desființare a acesteia poate fi invocată oricând, independent de termenul contractual stipulat de părți
 - ✓ Curtea de Apel Oradea, secția civilă, dec. nr. 305/2015
- invocarea nulității clauzei nu poate fi limitată numai la perioada în care contractul de credit este în derulare, acțiunea în constatarea nulității poate fi formulată ulterior achitării creditului, fără a se putea reține că reclamantii nu mai au calitatea de consumatori ulterior achitării creditului
- niciun termen de prescripție nu poate împiedica consumatorii să solicite băncii să elimine o anumită clauză abuzivă din contract, să ceară instanței naționale să declare nulă o clauză contractuală, sau să se opună unor pretenții emise în temeiul unor clauze contractuale abuzive
- instanțelor naționale le este recunoscută nelimitat în timp prerogativa de a aprecia din oficiu caracterul abuziv al clauzelor contractuale
 - ✓ Hotărârea Curții în cauza C-473/00, *Cofidis*, punctul 38
- fiind o formă particulară a acțiunii în constatare, caracterul său imprescriptibil [art. 2502 alin. \(2\) pct. 3](#) C. civil este datorat faptului că reclamantul nu urmărește obligarea pârâtului la executarea unei anumite prestații

4. Fundamentul cererii de restituire a prestațiilor încasate în baza clauzelor desființate

- Constatarea sau declararea caracterului abuziv al unei clauze contractuale, ca urmare a soluționării unei acțiuni individuale sau colective, operează *ex tunc*
- prestațiile executate de către părți în baza clauzelor anulate vor fi supuse restituirii integrale, incluzând și prestațiile realizate anterior pronunțării deciziei de desființare a clauzei abuzive
 - ✓ ICCJ, s. a II-a civ., dec. nr. 992/2014, www.scj.ro
- Lipsa efectului restitutoriu ar avea ca efect periclitarea scopului disuasiv al DCA
 - ✓ cauzele conexate C-154/15, C-307/15 și C-308/15, *Gutierrez Naranjo*
- sumele achitate cu titlu de dobânzi sau comisioane stabilite printr-o clauză constatată drept abuzivă vor fi considerate ca nedatorate, în baza principiului *quod nullum est nullum producit effectum*
 - ✓ ICCJ, s. a II-a civ., dec. nr. 760/2014, www.scj.ro

5. Întinderea obligației de restituire a prestațiilor efectuate

- Cererea de restituire a prestațiilor poate fi introdusă concomitent cu sau ulterior cererii de desființare a actului juridic
- Principiul reparării integrale a prejudiciului impune acordarea de dobânzi legale aferente sumelor încasate nelegal, atunci când nelegalitatea a fost cauzată de partea care a redactat contractul - în acest caz, profesionistul
- dobânda este datorată începând cu data la care consumatorul a efectuat plata în temeiul unei clauze abuzive
- CJUE a apreciat că normele destinate a proteja consumatorul se impun nu doar cu scopul de restabilire a echilibrului contractual, dar și cu o funcție sancționatoare, spre a combate practicile abuzive
- Curtea a statuat că sancțiunile aplicate trebuie să fie eficiente, proporționale, precum și cu efect de descurajare
 - ✓ Hotărârea LCL *Le Crédit Lyonnais*

6. Prescriptibilitatea cererilor de restituire a prestațiilor efectuate în baza clauzelor desființate

- Cererea de restituire a prestațiilor efectuate în baza clauzei abuzive este o acțiune în pretenții, de natură patrimonială, prescriptibilă extinctiv;
- petitul având ca obiect restituirea sumelor achitate în baza clauzei nule, de exemplu, cu titlu de comision de risc, reprezintă o acțiune personală, prin care se valorifică un drept de creanță, supus termenului general de prescripție;
- Termenul de prescripție de 3 ani prevăzut de art. 2.517 C. civ. include în domeniul său de aplicare acțiunile în pretenții patrimoniale personale ce însoțesc o acțiune principală, indiferent dacă aceasta din urmă este sau nu prescriptibilă
- nu se face distincție după cum acțiunea în pretenții patrimoniale însoțește acțiunea în nulitate relativă, care este prescriptibilă, sau acțiunea în nulitate absolută, care este imprescriptibilă;
- nu are relevanță dacă cererea de restituire a prestațiilor este formulată în cadrul acțiunii principale de desființare a clauzei nule, sau se exercită subsecvent acesteia, de sine stătător.

7. Determinarea momentului de la care curge prescripția cererilor de restituire a prestațiilor

- Cât privește data de la care curge prescripția, au fost conturate două abordări:
- *În conformitate cu abordarea majoritară*, începând cu data la care s-a eliminat clauza abuzivă, prestațiile efectuate în baza sa apar drept nedatorate
 - prescripția se va socoti de la data rămânerii definitive a deciziei de anulare a clauzelor abuzive, întrucât numai de la această dată prejudiciul suferit de către cel păgubit devine cert, iar dreptul la restituire nu mai poate fi contestat
 - în situația în care solicitarea de restituire a prestațiilor este formulată drept accesoriu, în cadrul procesului privind constatarea caracterului abuziv al clauzei, termenul de prescripție nici nu poate începe să curgă cât timp nu s-a pronunțat hotărârea prin care să se constate caracterul abuziv și a nulității clauzei reclamate
- *Într-o altă abordare*, s-a apreciat că, dat fiind caracterul succesiv și independent al prestațiilor, pentru acestea curge o prescripție deosebită de la data plății fiecărei rate sau părți din aceasta, a cărei restituire se solicită
 - principala critică adusă acestei soluții este aceea că restituirea creditului cu dobândă în rate lunare nu este decât o modalitate de executare a obligației, obligația de restituire fiind unică, ratele succesive alcătuind prin natura lor un tot unitar
- Devin incidente așadar în acest caz prevederile art. 2525 C. civ.: în cazul cererii în restituire a prestațiilor făcute în temeiul unui act anulat ori desființat pentru rezoluțiune sau altă cauză de ineficacitate, prescripția începe să curgă de la data la care hotărârea prin care s-a desființat actul a rămas definitivă
 - data de la care curge prescripția nu trebuie confundată cu data de la care se vor calcula sumele datorate cu titlu de dobândă legală pentru sumele achitate în baza clauzei abuzive

8. Rolul deciziilor CJUE în unificarea practicii judiciare în materie

- Un rol esențial în procesul de unificare a practicii judiciare în materie îl joacă deciziile CJUE date în interpretarea Directivei nr. 93/3/CEE
 - prin intermediul hotărârilor preliminare, Curtea a dezvoltat multe dintre principiile generale prevăzute de DCA
 - în jurisprudența sa, Curtea face trimitere la puncte din Anexa la DCA, care conține o listă orientativă și neexhaustivă a clauzelor care pot fi considerate abuzive, ceea ce contribuie la găsirea unei baze comune în aprecierea de către instanțele naționale a caracterului abuziv al clauzelor contractuale
- CJUE a apreciat că sancțiunea nulității clauzelor contractuale deține cu precădere o funcție preventivă, cu finalitatea de a descuraja profesionistul să mai utilizeze astfel de clauze
 - problema efectelor retroactivității nulității clauzelor abuzive trebuie soluționată în acord cu prevederile art. 6 alin. (1) din Directiva nr. 93/13/CEE, care au fost interpretate de către Curte ca fiind contrare unei jurisprudențe naționale „care limitează în timp efectele restitutorii legate de constatarea pe cale judiciară a caracterului abuziv, în sensul articolului 3 alin. (1) din această Directivă, al unei clauze conținute într-un contract încheiat de un profesionist cu un consumator, doar la sumele plătite în mod nejustificat în aplicarea unei astfel de clauze, ulterior pronunțării deciziei care a constatat pe cale judecătorească acest caracter abuziv
- ✓ Hotărârea Curții în cauzele conexe C-154/15, C-307/15 și C-308/15, *Gutiérrez Naranjo* și alții
- ✓ Cauza C-472/10 *Nemzeti Fogyasztóvédelmi Hatóság* împotriva *Invitel Távközlési Zrt*

- s-a considerat că efectul restitutoriu al constatării caracterului abuziv al unei clauze contractuale este strâns legat de efectul disuasiv conferit de prevederile art. 6 alin.(1) și art. 7 alin. (1) din Directivă măsurii constatării caracterului abuziv al clauzelor contractuale
- Curtea a hotărât că stabilirea unor termene rezonabile de prescripție a cererilor de rambursare a sumelor plătite în mod nejustificat în aplicarea unor clauze contractuale abuzive, este compatibilă cu dreptul Uniunii în vederea asigurării securității juridice
 - ✓ Hotărârea Curții în cauza C-255/00, *Grundig Italiana*, punctul 34 și Hotărârea Curții în cauza C-40/08, *Asturcom Telecomunicaciones*, punctul 41
 - ✓ Hotărârile Curții în cauzele C-698/18, *SC Raiffeisen Bank SA*, și C-699/18, *BRD Groupe Société Générale SA*
- se realizează diferențierea între termenele de prescripție prevăzute de lege și limitarea în timp a efectelor unei hotărâri judecătorești referitoare la caracterul abuziv al unei clauze contractuale și a consecințelor aferente, cum ar fi dreptul consumatorilor la rambursare, o astfel de limitare în timp fiind inadmisibilă
 - ✓ Hotărârea Curții în cauza C-40/08, *Asturcom Telecomunicaciones*, punctul 41
 - ✓ Hotărârea Curții în cauzele conexate C-154/15, C-307/15 și C-308/15, *Gutierrez Naranjo*, punctul 70
- caracterul neobligatoriu al clauzelor contractuale abuzive nu poate, în sine, să facă obiectul termenelor de prescripție, consumatorii se pot prevala întotdeauna de această protecție atunci când se confruntă cu cereri ale vânzătorilor sau furnizorilor bazate pe clauze contractuale abuzive, fie invocând ei înșiși caracterul abuziv, fie prin control *ex officio*, fără ca această posibilitate de invocare să se prescrie

- este irelevant că cererea de restituire se formulează după data încetării contractului, deoarece calitatea de consumator a împrumutatului se verifică față de data încheierii contractului
- principiul efectivității impune ca instanța națională să verifice din oficiu dacă cumpărătorul poate fi calificat drept consumator, când există indicii în acest sens
- CJUE a stabilit că instanțele naționale trebuie să aibă posibilitatea să acorde, chiar și din oficiu, măsuri provizorii atunci când acestea sunt necesare pentru a asigura eficiența deplină a unei hotărâri ulterioare, care implică clauze abuzive,
- soluția sugerată este înghețarea efectelor clauzelor contractuale incriminate, pe temeiul necesității conservării dreptului de a invoca o compensare între ratele de achitat și sumele care vor trebui restituite de către creditor, în urma declarării caracterului abuziv al clauzelor contractuale.
- ✓ cauzele conexate C-568/14-C-570/14, *Ismael Fernandez Oliva*

9. Contribuția deciziilor instanțelor naționale de control judiciar la unificarea practicii în materie

- Obligația generică menționată de Comisie de modificare imediată a jurisprudenței incumbă instanțelor de la vârful sistemului judiciar - ICCJ și CCR, sub sancțiunea procedurii de *infringement*
- Pentru a asigura efectul deplin al DCA, instanțele naționale au obligația de a refuza să aplice, dacă este necesar, din oficiu, orice dispoziție contrară a legislației naționale, chiar ulterioară
- sunt vizate situațiile în care prevederile din dreptul intern nu permit examinarea din oficiu a clauzelor contractuale abuzive sau chiar o împiedică, deși această examinare este impusă de DCA, sau în cazul în care dreptul intern încalcă în alt mod DCA sau principiile echivalenței sau efectivității
- În cazul în care instanțele supreme naționale elaborează anumite criterii de apreciere a caracterului abuziv al clauzelor contractuale, pe care instanțele de grad inferior trebuie să le respecte acest lucru este, în principiu, compatibil cu DCA
- criteriile utilizate de instanțele supreme naționale trebuie să respecte jurisprudența Curții și nu trebuie să împiedice instanța competentă să ofere consumatorilor o cale de atac eficientă pentru a-și proteja drepturile, sau să adreseze o întrebare preliminară Curții

- Ca efect al implementării prevederilor Directivei nr. 93/13/CEE și 48/2008/CE în legislația internă și al asimilării jurisprudenței CJUE, practica majoritară a instanțelor naționale s-a orientat în favoarea admiterii cererii de restituire a prestațiilor efectuate în baza unor clauze contractuale constatate drept abuzive
- principalele aspecte contestate au vizat modalitatea de calcul a dobânzilor contractuale pe baza unor parametri aleatorii, cum ar fi “dobânda de referință a băncii”, „evoluția pieței financiare”, “gradul de îndatorare al împrumutatului” și anumite comisioane lipsite de bază legală, pentru care nu s-a oferit nicio contraprestație de către profesionist
- privitor la solicitarea de rambursare către reclamânți a sumelor plătite nedatorat în baza clauzelor nule, s-a stabilit că devine operabil principiul *restituito in integrum*, conform căruia tot ceea ce s-a executat în temeiul unui act juridic inexistent sau lovit de nulitate să fie restituit, aceasta decurgând din principiul retroactivității efectelor nulității
- limitarea efectelor nulității exclusiv pentru viitor nesocotește normele de drept comun care consacără principii fundamentale, cum ar fi sancționarea plății lucrului nedatorat sau a îmbogățirii fără just temei, fiind de natură să afecteze însăși securitatea juridică și ordinea de drept

Concluzii

- Restituirea prestațiilor efectuate în baza unor clauze abuzive din contractele bancare constituie unul din principalele efecte ale constatării nulității acestora
- principiul repunerii părților în situația anterioară implică dreptul consumatorului de a obține restituirea integrală a prestațiilor efectuate în baza clauzei nevalabile, la care se adaugă dobânda aferentă
- cererea de restituire trebuie formulată în cadrul termenului general de prescripție, care se va calcula de la data desființării definitive a clauzei abuzive
- cererea de constatare a nulității clauzei este imprescriptibilă, deoarece interesul apărut prin norma încălcată este unul general, neavând relevanță că la acea dată împrumutatul nu mai avea calitatea de consumator în sensul prevăzut de lege, aprecierea acestei calități fiind realizată la data încheierii convenției de credit
- Jurisprudența CJUE, care se impune instanțelor naționale, a statuat că respectarea unor termene de prescripție rezonabile este compatibilă cu prevederile Directivei și asigură securitatea circuitului juridic
- limitarea efectului restitutoriu al desființării clauzei abuzive nu este îngăduită de principiile instituite prin Directivă, ce vizează eliminarea dezechilibrelor contractuale și sancționarea profesionistului care le-a creat